

РЕЦЕНЗІЇ

Віктор Городовенко

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
суддя Конституційного Суду України
(м. Київ, Україна)
horodovenko@ccu.gov.ua

МІЖГАЛУЗЕВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ
СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ –
АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ
ІНТЕГРАТИВНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ*

Запроваджена в Україні судово-правова реформа, метою якої є створення законодавчих, організаційних умов для утвердження в Україні незалежної, ефективної та відповідальної судової влади, якій довіряє суспільство, базується на загально визнаних міжнародних засадах здійснення правосуддя, міжнародних гарантіях прав особи, зокрема у сфері судочинства. До істотних її новел належить еволюційний перехід до триланкової судової системи із запровадженням кваліфікованого представництва осіб у суді, поширення судових юрисдикцій на спори та обов'язковий апеляційний перегляд і касаційне оскарження у визначених законом випадках (п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України), а також здійснення тлумачення законів Верховним Судом – це ті головні чинники, які створюють фундаментальні засади для ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина.

Крім того, остання судова реформа привнесла істотні новели стосовно процесуального порядку захисту прав осіб у цивільних справах, які становлять “суспільний інтерес/значний суспільний інтерес”, а також баланс публічних і приватних інтересів під час розгляду цивільних справ. У кожній справі, якщо фактичні обставини цього вимагають, суд завжди має звертатися до пошуку балансу публічних і приватних інтересів, які, як правило, мають на меті полярні цілі. Також слід вказати на законодавчу можливість дискреції суду першої інстанції для визначення порядку розгляду справи у спрощеному чи загальному порядку (ст. 274 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)), а суду касаційної інстанції – допустити чи не допустити справу до касаційного

¹ Рецензія на монографію: І Берестова, *Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному впровадженні: монографія* (ФОП Масдаков 2018).

розгляду загалом (статті 389, 394 ЦПК України). Крім того, окреме положення закону, застосоване у конкретній справі і конституційність якого оскаржується носієм права, також може свідчити про наявність суспільного (публічного) інтересу і в таких випадках, адже неконституційний закон сам по собі підриває стабільність правового регулювання суспільних відносин і призводить до свавілля.

Наведені питання у своїй практичній діяльності потребували негайного і давно затребуваного, наукового, концептуального, комплексного аналізу динаміки захисту цивільного права судами цивільної юрисдикції та органом конституційної юрисдикції як паралельно, так і послідовно Конституційним Судом України (далі – КСУ) після вичерпання особою засобів судового захисту судом загальної юрисдикції. Все це безпосередньо вказує на міжгалузеві системоутворюючі зв'язки між цивільним судочинством і конституційним провадженням.

І для з'ясування цих зв'язків потрібна струнка теорія, або принаймні спроба розв'язати наведені питання на фундаментальному, науковому рівні дотичного спрямування, як це пропонує у своїй монографії “Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному провадженні” І. Берестова, яка відкриває завісу перед процесом розширення юрисдикційних меж комплексного захисту публічних інтересів учасників цивільних відносин.

Зауважимо, що під таким кутом зору в Україні правових досліджень не проводилося. Публічні інтереси періодично привертали наукову увагу з боку представників науки цивільного, адміністративного, процесуального права, теоретиків права. У конституційній площині проблеми публічних інтересів періодично досліджувалися на рівні окремих публікацій, однак на монографічному рівні дослідження процедурного характеру захисту публічних інтересів у конституційному провадженні (судочинстві) у сучасній Україні здійснено не було. Отже, рецензована монографія характеризується унікальністю та новизною, з огляду передусім на назву дослідження та репрезентовані висновки.

Праця І. Берестової підготовлена на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук і є першим дослідженням комплексного з'ясування таких трьох складових: 1) нове розуміння конституційного юрисдикційного процесу після проведення судово-конституційної реформи і його роль у захисті прав особи; 2) правова природа публічного інтересу з позиції системного підходу і його прояв у матеріальних галузях права, а також вплив на порядок захисту суб'єктивних прав та інтересів осіб у різних видах судочинства; 3) процесуальні механізми захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві і конституційному провадженні.

Автор, судячи з посилань, опрацювала значну кількість наукових джерел, зокрема: стосовно статусу й призначення КСУ під час здійснення

конкретного конституційного контролю та за конституційними скаргами; особливостей судового активізму в разі ініціативи інцидентного конституційного контролю (у нових умовах правового регулювання); фундаментальних проблем щодо створення засад належної дії принципу верховенства права при розгляді конкретних цивільних справ тощо.

Структурна побудова монографії є логічною. Праця складається із чотирьох розділів, у яких матеріал розміщено послідовно й закономірно. Автор логічно рухається від розкриття теоретико-методологічних засад взаємозв'язку між цивільним і конституційним судочинством, через дослідження категорії “публічний інтерес” із позиції системного підходу до конкретних ризиків, проблем та перспектив комплексного захисту публічних інтересів учасників цивільних відносин різними видами судочинства. Особлива увага приділяється новому процесуальному інструменту захисту публічних інтересів – інституту групового позову.

У своїй монографії І. Берестова вперше в Україні формує комплексну теоретичну модель захисту цих інтересів і виокремлює певні атрибути інтегративної наукової концепції розуміння взаємозв'язків між цивільним та конституційним судочинством: ієрархічність, субординаційність, законність, рівність, свобода, справедливість, розумність, спільне та індивідуальне, безпосередній вплив процесів один на одного, корегувальність норм.

Особливий інтерес викликає підхід І. Берестової до критеріїв вияву публічного інтересу у процесуальних відносинах та вплив на них у таких аспектах, як: 1) складова принципу пропорційності в цивільному судочинстві, що впливає на порядок здійснення провадження у справі; 2) критерій, який має враховувати суддя під час розгляду цивільної справи, аналізуючи фактичні обставини справи та здійснюючи добір нормативної бази, на підставі якої він вирішуватиме цю справу (процедурна складова аналізу попереднього аспекту); 3) можливий безпосередній предмет судового захисту в цивільному судочинстві; 4) мета, якої прагнуть досягти особи, захищаючи власне суб'єктивне цивільне право, порушення якого одночасно пов'язане з певною масовістю; 5) легітимна мета обмеження основних прав, свобод та інтересів людини і громадянина органом конституційної юрисдикції (у зв'язку із наявною невідкладно важливою суспільною проблемою у демократичному суспільстві); 6) підстава для відновлення цивільного провадження у зв'язку з виключними підставами; 7) правова мета, якої суд (інший юрисдикційний орган) досягає в процесі своєї діяльності.

Це має велике значення для скерування організації цивільного процесу, саме в порядку якого розпочинається судовий розгляд порушених, невизнаних та оспорюваних як галузевих (цивільні трудові, екологічні тощо), так і конституційних прав та свобод учасників цивільних відно-

син людини загалом із метою забезпечення ефективного їх захисту на засадах верховенства права і протягом розумного строку.

Формулюючи й обґрунтовуючи ієрархічно вибудовану теоретичну модель, автор навела очікувані прогнози, окреслила перспективи та довела власні бачення взаємодії цих юрисдикційних процесів, спрямовані на ефективний захист публічних інтересів протягом розумного строку ресурсами держави Україна без подальшого звернення осіб до міжнародних судових інституцій, що, безумовно, сприятиме посиленню зовнішнього іміджу нашої держави.

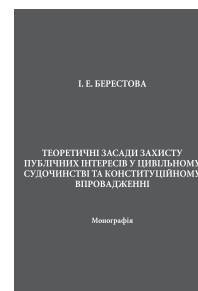
Вважаю, що комплексне дослідження захисту публічних інтересів у різних судочинствах на міжгалузевому рівні зацікавить багатьох учених, представників різних галузей юридичної науки. Працю І. Берестової можна вважати істотним внеском у наукове пізнання засад комплексного здійснення судового захисту. Монографія “Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному впровадженні” буде пізнавальною і корисною спраглим до наукової думки фахівцям-юристам, а також викладачам юридичних вищих навчальних закладів, адже інтеграційні процеси характеризуються відповідними змінами і в методології викладання права, спрямованими на розширення світогляду студентів.

Книга також має зацікавити представників законодавчого органу нашої країни, адвокатів і, безсумнівно, викликати інтерес широкого кола читачів.

Берестова І. Е. Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному впровадженні [Текст] : монографія. – Київ : ФОП Масдаков, 2018. – 496 с.

У монографії здійснено комплексне дослідження теоретичних засад і порядку захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному впровадженні. Висвітлено місце Конституційного Суду України в системі юрисдикційних органів, досліджено теоретико-методологічне підґрунтя та форми взаємозв'язку конституційного впровадження і цивільного судочинства в контексті доктрини судового права. Проаналізовано практичні процесуальні особливості цивільного захисту публічних інтересів, запропоновано нормативну концепцію інституту групового (масового) позову в цивільному судочинстві, розглянуто специфіку судового конституційного контролю у зв'язку зі зверненням до органу конституційної юрисдикції учасників цивільного процесу під час захисту публічних інтересів.

Для науковців, суддів, адвокатів, інших практичних працівників, студентів вищих закладів освіти й усіх, хто цікавиться питанням комплексного процесуального захисту прав, свобод та інтересів осіб, які опосередковані публічним інтересом.

ПРАВО УКРАЇНИ • 2019 • № 2 • 286-289